
hétköznapi témák

HORNYIK GYÖRGY JEGYZETEI

HALÁLBÜNTETÉS PRO...

A szövetségi parlament egyik ülésének szünetében néhány képviselő kötetlen beszélgetés közben ismét megpendítette a régi témát: szükség van-e a halálbüntetésre, egyáltalán van-e joga és milyen címen a társadalomnak arra, hogy megfosszon valakit életétől, milyen célt szolgál a halálbüntetés? A megtorlás eszköze-e, vagy pedig nevelő célzatú, olyan értelemben, hogy elretentő példaként visszariasztja szándékuk elkövetésétől a potenciális bűnözőket?

Nos, a képviselőház folyosóján kezdődött beszélgetés nem maradt eny nyiben: a lapok „haraptak a témára”, s heteken át folyt a cikkezés, egymás után jelentek meg a tekintélyes jogtudorok, híres védőügyvédek, szociológusok, lélekbúvárok nyilatkozatai — pro et contra.

A halálbüntetés eltörlésének hívei azzal érvelnek, hogy senkinek — még a társadalomnak — sincs joga megfosztania az embert legfőbb kincsétől — az életétől —, s egyébként is, úgymond, a halálbüntetés nem nevelő hatású. Ez, mondják, abból is látszik, hogy azokban az országokban, ahol eltörlték, nem növekedett a bűnözés.

Tehát: ha egy teljesen ép, egészséges ember szellemi erőinek teljes birtokában szemrebbenés nélkül megöl valakit, hogy a pénzéhez jusson, vagy csak úgy unalomból — lemészárol egy családot, az illetőt nem szabad megfosztani életétől, mert erre senkinek sincs joga, még a társadalomnak sem.

Rengeteg konkrét példát lehet felsorolni hazai bűnözésünk tárházából, elképesztő eseteket, de felesleges...

A megdöbbenő az egészben az, hogy igazságszolgáltatásunk, bíróságaink és bíráink túlságosan humánusak — tegyük mindjárt hozzá: negatív értelemben. Az az érzésem, mintha túlságosan is a bűnöző mentő körülményeire összpontosítanak figyelmüket, sportnyelven szólva: nekik drukkolnak. A legelvetemültebb bűnöző esetében is — akit másutt talán

kivégeznének — megtalálják az enyhítő körülményt akár zaklatott lelki-állapot, pillanatnyi beszámíthatatlanság, gyermekkori traumák, szociális okok, akár más inditek formájában. És mi történik? A halálbüntetést azon nyomban húszévi börtönre változtatják. A bűnös ebből leül, tegyük fel, 12 évet — jól viselkedik, elengednek neki néhányat, aztán meg amnesztia is van a világon — szóval tizenkét év után szabad.

Ismét kezdheti előlről, ha jó a kondíciója (erre is van nem egy példa).

Évekkel ezelőtt itt, Újvidéken kézrekerítettek egy több tagú huligánbandát. A vád ellenük: betörések sorozata, súlyos testi sértések, garázdálkodás stb. A bíróság nem helyezte őket előzetes letartóztatásba — talán úgy gondolta, hogy „megjavultak” szegények. A bírósági tárgyalást megelőző napon az öt tetovált karú legény felvonult a főutcán. Útközben mellékesen leütöttek öt járókelőt — csak úgy, minden ok nélkül. „Ballagásukat” azzal fejezték be, hogy letepertek egy várandós asszonyt és jól meg is taposták — a város szívében. Ezt is csak úgy, demonstratív. Az asszony elvetélt.

Ők ma már valószínűleg ismét velünk egyenjogú polgárai hazánknak. Pedig gyilkoltak is.

Gál László írta egyszer: az az érzése, mintha törvényeink nem a becsületes polgárt védnek, hanem a bűnözőket. Én is így érzem.

Az orvostudomány mai állásánál a rákot úgy is gyógyítják, hogy a testből kivágják a rákos szövetet, nehogy megfertőzze az egész szervezetet.

TENYÉSSZÜNK KANDÚRT!

Szerencsétlen mostohagyermekünk — a mezőgazdaság — továbbra is árva, szegény, s a jelekből ítélve nem sok kilátás van arra, hogy helyzete a közeljövőben javulni fog.

Gazdasági szakértők, mezőgazdászok, termelők egyaránt úgy vélik, hogy a legutóbbi kormányintézkedések nem sokat segítettek, egyrészt mert az illetékes szervek ismét (ki tudja hanyadszor) késtek velük, másrészt pedig a különféle dotációk, prémiumok, kompenzációk stb. korántsem elegendők.

Ezt mondja a szövetkezeti közgazdász, az agronómus, a társastermelő, és János bácsi, a földműves. Nyilván igazuk van, hisz ők értenek ehhez a legjobban, őket érinti vagy sújtja a legérzékenyebben.

Szentmihályon (Mihajlovo), ebben a kis bánáti faluban azonban, úgy látszik, szebb napok várnak a földművesekre, s ha beválik a dolog, fitytyet hánynak minden kormányintézkedésre, függetlenül magukat az aszálytól, árvízről, a terménytőzsde áringadozásaitól, meg a többi effajta elemi csapástól.

Nemrég ugyanis megjelent a falu főutcáján, a sarkon, egy ember zsákkal. Macskát jött venni, kanmacskát, vagyis kandúrt.

A szentmihályiak kezdetben gyanakodva méregették, aztán, próbaképp hoztak neki egy kandúrt. A felvásárló mérleget vett elő, megmérte a nyívaló árut, és fizetett — készpénzben, ott a helyszínen.

Amikor egy hét múlva ismét megjelent, már jóval nagyobb volt a felhozatal — alig bírta elvinni. És ismét fizetett — készpénzben, a helyszínen, mindenféle levonások nélkül. (Nem úgy, mint a szövetkezet.)

Nota bene: a faluban alaposan megcsappant a kóbor macskák állománya (ami egészségügyi szempontból is üdvös dolog), sőt, mint hallottam, az egyik kiváló társastermelő komolyan foglalkozik macskafarm létesítésének a gondolatával.

— Igaz? — kérdeztem ismerősömet.

— Igaz -- felelte. — Én is beszerzek egy-néhányat.

— Olyan jó üzlet?

— Már hogyne lenne. A zsákos ember kétezer dinárt fizet a kandúr kilójáért, élősúlyban, a tenyészbikát meg kilónként csak ezerháromszázért veszi át a szövetkezet.

SÖTÉTSÉG A FEKETE HIMLŐ KÖRÜL

„Noha a fekete himlőt hónapokkal ezelőtt felszámoltuk, még manapság is nehézségeket okoz. S ezek a nehézségek idővel egyre bonyolultabbá, súlyosabbá válnak. Arról van szó, hogy nem tudni ki és — ami talán még fontosabb — mikor fizeti ki a térítményt az egészségügyi szolgálatnak azért a felmérhetetlen értékű munkaért, amit a járvány megfékezése érdekében végzett.”

Eddig az újsághír.

Emlékszünk még, mekkora riadalmat keltett a fekete himlő nemcsak hazánkban, hanem Európa-szerte is. A vészes gyorsasággal terjedő járvány roppant veszéllyel fenyegetett, hisz kezdetben az egészségügyi szolgálatot is felkészületlenül érte — sok fiatal orvos csak a tankönyvekből ismerte a betegséget, meg oltóanyag sem volt elegendő. Ezek mind ismert dolgok. Arról is van tudomásunk, hogy a járvány fészkeibe tapasztalt orvosok szálltak ki — sokan önkéntesen — veszélyeztetve egészségüket, sőt életüket, s éjt nappallá téve dolgoztak, vesztgázban voltak, akár kezeltjeik.

Ekkor jött az első hideg zuhany: egyes rendelők, egészségügyi intézmények aktatologatói nagy bölcsen megkötötték magukat: az emberfeletti erőfeszítéseket megkövetelő, humánus rohamunkát végző orvosok nem kaphatják meg a teljes személyi jövedelmet, mert — következett bürokratikus okfejtésük, figyeljük csak meg, látszólag milyen vaslogikára épült — nem végeztek rendes munkájukat az egészségházban, kórházban stb., tehát nem gyűjlötték össze a szükséges pontszámot.

Ezt a briliáns érvelést valószínűleg — remélem — megdöntötték, a fenti újsághír azonban mélyen gondbaejtő.

Azt még valahogy megértem, hogy a könyökvédős hivatalnok következetesen halad bürokratikus gondolkodásmódjának — divatosan szólva — sinrendszerén, de hogy országos szinten is ilyen mellékszövegű okoskodások odázzák el az ügyintézés, az már, egyhén szólva, furcsa.

Hónapok teltek el a fekete himlő leküzdése óta, a sötétség azonban, úgy látszik, nehezen oszlik el . . .

MŰVÉSZET HELYETT — PENDLIZÉS

L. Z. budapesti színművész (szándékos a két rövid magánhangzó) a kritikákból ítélve mestere a szakmájának. Kiváló alakításokat nyújtott, az országhatáron túl is ismert — s nekünk is alkalmunk volt élvezni nagyserű játékát (például Örkény István darabjában, a Tótékban).

Következett azonban az újvidéki M-stúdió Művészportrék c. sorozata, amelynek egyik számát neki szentelték.

A kiváló fővárosi művész ezúttal „leercszkedett a széles vajdasági néptömegekhez”, és többek között elénekelte nekünk „A horgosi csárda ki van festve” kezdetű műanyag-népdalt.

Aztán az Illyés-esten is megörvendeztetett bennünket: a szerző és Berék Katalin (hogy csak őket említsem) társaságában az általa elszavalt utolsó költeményt kivéve ismét remekelt — negatív előjellel.

Azt hiszem, az ilyenfajta „tezgázásokra” sem nekünk — a közönségnek —, sem az M-stúdiónak nincs szüksége. Pendlizőkből — hál’ istennek — nem szorulunk behozatalra, sőt exportra is jut belőlük, amint azt szóra-koztató iparunk külkereskedelmi mérlege mutatja.

Félreértés ne essék: a kiváló fővárosi művészt szívesen látjuk, hallgatjuk bármikor.

Rangjához méltóan.

ÚJ GICCSROVAT A NÉP ÉRDEKÉBEN

A belgrádi Svet ismét egy fantasztikus húzással ejtette ámulatba olvasóit, az országot és az egész földkerekséget: nagy garral beharangozta, hogy pedig ettől és ettől a számtól kezdve vadonat ingyen (és bérmentve) egy teljes oldalon át közli olvasóinak leveleit, üzeneteit, amelyeket ismerőseikhez, rokonaikhoz, szeretteikhez, szeretőikhez intéznek. Teljesen ingyen. Közli a leveleket, az üzeneteket, a sóhajokat prózában, lírában, a világ minden tájáról.

A szenzációs rovat mottója nyersfordításban:

Jönnek-mennek a levelek
Rájuk festve piros szívek.

S ha már a fordításnál tartunk, íme egy szép példa, hogyan kell megöröztetni az imádott nő szívének húrjait a líra fennkölt eszközeivel:

„Nádám!

Legkedvesebb szerelmem, életem éneke (vagy dala, vagy költeménye)! Szívem, vágyaim és álmaim százsorszépe! Csak ket emlékem maradt rólad: a Kupa-parti fénykép és a meggyőződés, hogy elvtárs voltál, barát, ember és nő mindenkor, önfeláldozóan és önzetlenül. Mindenki másnál jobban segítéltél, hogy az életet nyitott szemmel nézzem, megszeressem mindazzal együtt, ami jó és szép a világon. 1960. augusztus 11-én (! felkiáltójel tőlem) belgrádi találkánk után mentél el. Hiába köszáltam utánad a Kupa és a Csatorna partjain, meg sok városban. Sehol sem voltál. Megszóktél tőlem, önmagadtól és szerelmünkötől.

Nem mondhattam neked — köszönöm, habár czerszeresen megérde-meltem, s ez a lidércnyomás nehezedik rám mindezekben az években. Messzire mentél... A Svet segítségével, amely lehetővé teszi, hogy senkinek se okozzak fájdalmat és jelentkezzem neked, most megteszem ezt, azzal az óhajjal, hogy életed olyan legyen, amilyenre ifjúkorodban vágytál.

A te bosnyákod” (Tvoj bosanac).

Egy kifogásom van a fent szöveghúen fordított levél ellen: a rovat-szerkesztő legalább nyelvileg rendezte volna az általa összeeskábált szöveget. De azért így is jó.

EGY POZITÍV PORTRÉ

A nyáron ismerkedtem meg vele a tengerparton. Negyven év körülnek gondoltam, csak később tudtam meg, hogy közel jár a hatvanhoz.

Nyugalmazott alezredes, a 41-es partizán emlékérem viselője.

Többször találkoztunk, elbeszelgettünk a strandon, séta közben.

Elmondta többek között, hogy Boszniában született, szegény parasztcsaládban. Édesapjának volt valami kis erdeje — abból éltek, vagyis fakitermelésből. Mosolyogva mesélte, hogy a legnagyobb ünnep számára az volt, ha esett az eső. „Miért?” — kérdeztem. „Akkor nem mehattünk az erdőbe fát vágni. Nekem kellett a hatalmas törzseket ökrökkel levontatni a faluba. Sokszor kis híján agyonnyomtak a keskeny hegyi úton.”

Most nyugdíjas. Mint mondja, szép a nyugdíja, elégedett vele. Mégsem tud nyugodni. Maszek alapon heverőt, asztalt, széket csinál s javít az ismerősöknek, vízvezetéket szerel, kárpitosmunkát végez — aprópénzért. Tavaly vett egy kötőgépet, azzal is keres egy kevés pénzt.

— Minek a pénz, ha mondja, hogy elég a nyugdíj?

— Tudja, valahogy megszoktam. Már akkor is csináltam, amikor még aktív voltam.

A kocsmá nem érdekli. Kezdetben sok társa hívta kvaterkázni — el is ment néhányszor, de unta a sok üres szöbeszédet, a kávéházi politizálást.

A mellékkeresetből most kis vikendházat épít a szülőfalujában. Csak az épülcanyagot veszi pénzért, meg a felfogadott két falubeli ismerőst fizeti. Velük együtt keveri a betont, hordja a maltert — dolgozik.

Pihenésképpen olvas — Branko Ćopićot, Desanka Maksimovićot, Ivo Andrićot...

Nem tudom, miért, de valahogy jól éreztem magam a társaságában.

A PEDAGÓGUS PROFILJÁRÓL

Annak idején — régen volt már — egykori évfolyamtársammal utaztunk együtt falura. Mindketten magyar szakosok. Beszélgetés közben szóba került, miért választotta éppen a magyar nyelvet-irodalmat.

— Megmondom őszintén: nem volt felvételi — felelte.

Megdöbbsentem: hát tényleg azért? De nyomban el is oszlatta kételyei-met: elmondta, hogy apja tehetős, maximumos gazda, van tehát lehetősége a továbbtanulásra. Őszintén szólva nem sok kedve volt hozzá — szívesebben ment volna férjhez, mint a többi lány, ámde mit szölt volna a falu? Először az orvosi karon próbálkozott, de nem jutott át a felvételi vizsgán, aztán másutt is jelentkezett, a felvételi azonban... Szülei mégis mindenáron oklevelet akartak a kezébe nyomni, hát isten neki, megpróbálta a magyar tanszöken, és (mint később megtudtam) nagy nehezen sikerült is (valószínűleg magolással, az anyag gépies elsajátításával).

A napokban egy másik ismerőssel találkoztam a könyvesboltban. Történetesen ő is magyar szakos. A könyvek között válogatott.

Érdeklődésemre azt felelte, hogy valami jó regényt venne, vagy esetleg verseskönyvet. Beszélgetés közben a gy-t bántóan és hangsúlyosan őzs-nek, a ty-t cs-nek stb. ejtette, még köznapi nyelvben is túrhetetlen inverziókat produkált, nem beszélve arról, hogy unos-untalan szerb kifejezésekkel élénkítette vagy tarkította mondókáját.

— És mi érdekel? — kérdeztem.

— Hát Jókai, Mikszáth, esetleg Arany — felelte bizonytalanul.

— Németh László, Déry? Vagy esetleg Örkény? — faggattam tovább.

— Azokat nem olvasom. Nehezek — mondja bájos könnyedséggel.

— Nézd, most jelent meg: Janus Pannonius — veszem le a pultról a vaskos köteget.

— Ki az? — néz rám ártatlanul.

Megsemmisültem.

Ismerősöm egy általános iskola magyar szakos előadója.

Visszatérve egykori évfolyamtársamra: nem tudom hol van most, tanít-e (illetve torzít), vagy pedig férjhez ment és kitűnő háziasszony, a diplomáját pedig bekeretezve a falra akasztotta.

Ez utóbbi lenne a helyénvaló és a becsületesebb.

KULTÚRÁRA (MÉG MINDIG) NINCS PÉNZ

Se szeri, se száma a különféle pályázatoknak. Nem az igazgatók újraválasztására, vagy a főára szabott munkaerő-felvételi pályázatokra gondolok, hanem a regény-, novella-, zenemű-, tanulmány-, műépítészeti pályázatokra, vagyis amelyeken mindenki egyenrangúan rajtolhat.

Ilyen pályázattal képzelte megünnepelni a fennállásának negyvenedik évfordulóját ünneplő újvidéki bábszínház is, az ország első és legrégebbi bábszínháza. Kezdetben ugyan csupán emlékérmek meg alkalmi prospektusok kiadásával akart megemlékezni a kis színház vezetősége a jubileumról, később azonban, a szorongató szöveghiány egészségesebb ötletet juttatott eszébe: miért ne írna ki országos pályázatot bábjátékdarabra. E sajátos műfajból ugyanis mindig hiány van, olykor kényszerűségből gyenge darabokat játszanak, miért ne lehetne a kellemest összekötni a haszonnal?

A javaslat elhangzott a megfelelő fórumon, meghallgattattott, s a javaslattevő pontos kalkuláció elkészítésére utasítottatott.

A kalkuláció elkészült: a pontos előszámítások szerint az országos pályázat a díjakkal, a megvásárlásra ajánlandó pályaművek árával, a fordítási díjakkal (minden Jugoszláviában élő nemzet és nemzetiség nyelvén íródó pályamű számításba veendő), továbbá a zsüri díjával, szervezési és adminisztrációs költségekkel együtt körülbelül kilenc millió régi dinár.

Egy jó lábú — és még jobb nevű — focistának — mondjuk — a félévi bevétele (beleértve a fekete alapot, az „ajándékokat” és egyéb, anyagi is mérhető privilégiumokat).

Igen ám, de a fórum meghökkent: ez rengeteg pénz, ennyit nem lehet ilyesmire adni.

Végül — a vásári kupeckodás arany szabályai szerint — megszavaztak másfél milliót — régiben.

Éppen a díjakra lett volna elég.

A kis színház az idén nem ír ki pályázatot.

Valószínűleg jövőre sem.

KALLÓDÓ ÉRTÉKEINK

Alig néhány esztendeje, hogy sok évtizedes megszeppent hallgatás után rájöttünk: a mi tájunkon — Vajdaságban — is volt és van művészet. Ha talán nem is olyan szintű, és erejű, mint más, gazdagabb hagyományú, talán felkapottabb környezetekben, de mégis művészet.

Egyelőre még csak a régebbi múlt feltérképezése folyik. A tegnapról mintha megfélekedtünk volna. S ez a feltérképezés is inkább néhány jó szándékú, hozzáértő ember ügye, mint a szervezett gondolkodásé, hagyománymentésé. Körülbelül tudjuk például, hogy Papp Dániel, Nagyapáthy Kukacz Péter emlékének felébresztése vagy alkotómunkájának újjáértékelése kinek az érdeme... És Mayer Otmárnak is van mellszobra egy előcsarnokban.

Ez nem elég.

Mert időközben meghalt például Sulhóf, Laták. Meghalt Bencz. Meghalt Muhi is meg még néhányan. Kár lenne értük.

Bácsföldváron még senkinek sem jutott eszébe, hogy esetleg a falu könyvtára — ha jól tudom, Móricz Zsigmond nevét viseli — Bencz Mihály nevét kapja? Móricz Zsigmond ezzel nem lesz szegényebb.

Vagy arra nem gondolunk, hogy sok ilyen jeltelenül elmerülő értékünk — emberünk — már nem sokáig marad közöttünk. Nem lehetne tenni valamit? A belőlük kibányászott esemény-mozzaiszokból megírni például a két háború közötti vajdasági magyar zszurnalisztika történetét? Az álhírlapírás, a zughírlapírás ma is izgalmas körtörténetét? A forradalmár, egykori földmunkás visszaemlékezései alapján a háború utáni évek botlásait, megrázkódtatásait, a szövetkezetek vajúdását, a melléfogásokat és az eredményeket is? Hiteles, első kézből kapott, talán nyers és szubjektív, de mindenképpen izgalmas adatok alapján?

Igen, megalakult a Csépe-emlékbizottság, tudom, de azt is hallottam, hogy például Csépe nem kaphat szobrot a szülőfalujában, „mert a faluban mindig dologkerülőnek számított”. (Elnézést a kegyelemsértésért, de ez volt a megindokolás.)

Ilyen ellenállással, ilyen aggályokkal is számolnunk kell. Meg a benünket provincializmussal vádoló kézlegyintésekkel is. De csinálnunk kell és nemcsak most, Csépe esetében.

A Csépe-emlékbizottság megalakulása mindenesetre jó jel. Hogy mire viszi, az elsősorban tőlünk függ — valamennyiunktól.

Én, a magam részéről egy kissé pesszimista vagyok.